

"והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו"

מדוע ביקשו "מלאכי אלקים" לסכן את יעקב אחרי שראו את צורתו חקוקה בכסא הכבוד

של אותו יעקב, וכאשר ראו שזאת היא צורתו נתקנאו בו וביקשו לסכן אותו, אלא שלא יכלו לו מפאת: "והנה ה' נצב עליו" - לשמרו.

א'ריה נ'שר כ'רוב י'עקב

וימתק לצרף לכך מה שהביא בספר "פנינים יקרים" בפרשתנו בשם המקובל האלקי רבי שמשון מאוסטרופאלי זצ"ל, רמז הכתוב: "וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי". כי עד אותו חלום ידע יעקב שיש שלוש חיות הנושאות את כסא הכבוד, שהן בדמות אריה, כרוב, נשר, אבל לא ידע שצורתו חקוקה בכסא הכבוד בדמות אדם, עד שנתגלה לו ענין זה בחלום כשראה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו. וזהו שאמר: "אכן יש ה' במקום הזה" - אכן נ'וטריקון א'ריה כ'רוב נ'שר יש במקום הזה ידעתי, אבל אנכ"י נ'וטריקון א'ריה כ'רוב נ'שר י'עקב לא ידעתי עד עתה עכדה"ק.

ויש להוסיף תבלין לרמז ענין זה בדברי אליעזר עבד אברהם, שכאשר נפגש עם לבן ובתואל לקבל הסכמתם לתת את רבקה שתהיה אשה ליצחק, אמר להם (בראשית כד-לד): "עבד אברהם אנכ"י". נתכוון לרמז בכך, שהעבדות שלו היא לחפש ליצחק אשה, שיוולד מהם בן קדוש שצורתו תהיה חקוקה בכסא הכבוד, ובכך ישלים את ד' חיות המרכבה אנכ"י - א'ריה כ'רוב נ'שר י'עקב.

וזוהו שהתפלל לה' (שם כד-מב): "ואבוא היום אל העין ואומר ה' אלקי אדוני אברהם, אם ישך נא מצליח דרכי אשר אנכי הולך עליה" - אנכ"י דייקא, להשלים ד' חיות המרכבה שסימנם אנכ"י. וכאשר ראה שהקב"ה הצליח דרכו (שם שם-כז): "ויאמר ברוך ה' אלקי אדוני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדוני, אנכי בדרך נחני

מלאכי אלקים התקנאו ביעקב שצורתו חקוקה בכסא הכבוד

אך הביאור על כך הוא כמו שהביא ה"שפתי חכמים" בשם הרא"ם - רבינו אליהו מזרחי בפירושו על רש"י, על פי מה שדרשו בגמרא (חולין צא:): [עם פירוש רש"י בסוגריים] מקרא שכתוב: "והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, תנא עולין ומסתכלין בדיוקנו של מעלה, [פרצוף אדם שבארבע חיות בדמות יעקב], ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה, בעו לסכוניה [מחמת קנאה], מיד והנה ה' נצב עליו" [לשמרו].

פירוש: ידוע כי ארבע חיות הקודש שהם מלאכי מעלה, נושאות את כסא הכבוד שהקב"ה כביכול יושב עליו, ונקראות חיות כי הן בצורות: אריה, כרוב, נשר, אדם, כמו שראה יחזקאל בנבואה את המרכבה של מעלה (יחזקאל י"ד): "וארבעה פנים לאחד, פני האחד פני הכרוב, ופני השני פני אדם, והשלישי פני אריה, והרביעי פני נשר".

מגלים לנו חכמינו ז"ל כאן בגמרא, כי צורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד בפני אדם שבמרכבה, ועל כך נתקנאו בו המלאכים וביקשו לסכנו. וזהו פירוש הפסוק: "והנה סולם מוצב ארצה" - הקצה התחתון של הסולם היה מוצב בארץ על יד המקום שישן יעקב, "וראשו מגיע השמימה" - הקצה העליון של הסולם הגיע עד לכסא הכבוד שצורתו של יעקב חקוקה שם.

"והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו" - מתחילה עלו במדרגת הסולם עד לכסא הכבוד, וכאשר ראו צורתו של יעקב חקוקה שם, המה ראו כן תמהו איך יתכן שצורתו של בשר ודם חקוקה שם, ומיד ירדו במדרגות הסולם עד למטה, לראות ולהיווכח האם זו באמת צורתו

בפרשתנו פרשת ויצא אנו למדים, על המחזה האלקי שהראה הקב"ה ליעקב אבינו בחלום לילה, בהר המוריה על אותו מקום שעתידיים בתי המקדשות להיבנות, טרם שנשא את רגליו ללכת ארצה בני קדם לביתו של לבן הארמי, כדי לייסד שם את יסוד הבנין הקדוש של בית ישראל, בלידת שנים עשר ראשי שבטי ישראל, שמהם נשתלשלו כל זרע ישראל עד סוף כל הדורות, ובכן הבה נתבונן בפסוקים (בראשית כח-יב):

"ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק, הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך, והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה, ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך, והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך, והשיבותיך אל האדמה הזאת, כי לא אעזובך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך. וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים".

הפרשן הגדול שכל בית ישראל נשענים עליו רש"י הקדוש מפרש: "והנה ה' נצב עליו - לשמרו". וצריך ביאור, הלא יתכן שהקב"ה ניצב עליו כדי להבטיח לו כל ההבטחות: "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך, והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה, ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך, והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך"... הנה כי כן מניין למד רש"י שהקב"ה ניצב עליו כדי לשמרו.

ה' בית אחי אדוני" - "אנכי" דייקא, שהודה לה' שהנחה אותו בדרך להשלים ד' חיות המרכבה שסימנם אנכ"י.

אמנם על עצם הדבר שביקשו המלאכים לסכן את יעקב כבר תמהו כל שלטי הגיבורים, איך יעלה על הדעת כי מלאכים כאלה שהכתוב מעיד שהם "מלאכי אלקים", יבקשו לשלוח יד ביעקב אבינו מובחר שבאבות שממנו יצאו כל ישראל, משום שהתקנאו בו שצורתו חקוקה בכסא הכבוד, עד כדי כך שהיה צריך שמירה מיוחדת: "והנה ה' נצב עליו" - לשמרו.

המלאכים הקפידו על יעקב שישן במקום המקדש

פתח דברינו יאיר בביאורו הנשגב של ה"כתב סופר" (ד"ה ויקץ יעקב), כי כאשר עלו המלאכים וראו את צורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד, חשקה נפשם לרדת למטה כדי לראות ולהיווכח, מי הוא אותו יעקב ומה מעשהו שזכה לכבוד גדול כזה. ויהי כאשר ירדו למטה וראו שהוא ישן במקום המקדש, נתלהטה בהם רוח קנאות, איך אדם שצורתו חקוקה בכסא הכבוד, הרהיב עוז לישון במקום המקדש, תחת שהיה צריך לעסוק שם בתורה, לכן ביקשו לסכנו ולסלקו מן העולם.

ועל כך נאמר: "והנה ה' נצב עליו", לשמור שלא יוכלו להזיק לו, כי השינה של יעקב עבודת הקודש היא, שיהיה לו כח לעסוק בתורה ובמעשים טובים, והרי זה נחשב כאילו השינה עצמה היא תורה, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות דעות פ"ג ה"ג) ונפסק להלכה בשלחן ערוך (או"ח סימן רלא):

"ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק, כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה'... ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו, כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא, ועל ענין זה צו חכמים ואמרו (אבות פ"ב מ"ב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, והוא שאמר שלמה בחכמתו (משלי ג-ו) בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך".

על פי האמור הוא מבאר כוונת המדרש (ב"ר טז-ז): "ויקץ יעקב משנתו, רבי יוחנן אמר ממשנתו". כי מאחר שהשינה שלו היתה בבחינת הכנה כדי שיוכל לעסוק בתורה, לכן נחשבת השינה עצמה כאילו עסק במשנתו עכדה"ק. נפלא לצרף בזה מה שכתב ב"אוהב ישראל"

כתב סופר: המלאכים זעמו על יעקב, איך יתכן אדם שצורתו חקוקה בכסא הכבוד ישן במקום המקדש

"והנה ה' נצב עליו" - לשומרו, כי מד' אותיות השם הוי"ה מוכח שצריך לעבוד את ה' בגשמיות וברוחניות

באר מים חיים: הוי"ה נוטריקון י'שמחו ה'שמים ו'תגל ה'ארץ, ללמדנו שצריך לעבוד את ה' בעניני שמים וארץ

הרה"ק מרוז"ין: יחוד שם י"ה בו"ה הוא לייחד עניני רוחניות י'שמחו ה'שמים עם עניני ארציות ו'תגל ה'ארץ

רוחניים של תורה ומצוות, ואילו אותיות ו"ה שהן ו'תגל ה'ארץ, הן רמז על ענינים ארציים כאכילה ושתייה.

וזהו ביאור הענין שאותיות י"ה רמוזות בענינים גשמיים: אכילה שתייה הליכה שינה, ללמדנו כי בעת עסקו בעניני העולם הזה יכוון לייחד הכל לשם שמים, שיהיה לו כח לעסוק בתורה ומצוות שהם עניני שמים בבחינת י'שמחו ה'שמים, ואילו בענינים רוחניים תורה עבודת ה' קדושה מצוה רמוזות אותיות ו"ה, ללמדנו שבעת עסקו בענינים רוחניים יכוון לקדש את כל ענינים הארציים בבחינת ו'תגל ה'ארץ, שהרי אי אפשר לקיים מצוה בלי חפצי העולם הזה, כתפילין שכותבים על קלף מעור של בהמה, ציצית על בגד מצמר או פשתים, נטילת ארבעת המינים ממין הצומח וכדומה.

וכבר נתאמרו בבי מדרשא ביאור זה בשם הרה"ק רבי ישראל מרוז"ין, אשר דיבר בקדשו לבאר בזה מה שאנו אומרים לפני קיום כל מצוה בנוסח לשם יחוד: "לייחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל", כי בעת קיום מצוה צריך לייחד עניני שמים עם עניני ארץ, אשר ענין זה הוא יחוד י"ה בו"ה ביחודא שלים - י'שמחו ה'שמים ו'תגל ה'ארץ.

הנה כי כן יאירו עינינו להבין, שכאשר ראו מלאכי אלקים בעלייתם למעלה כי צורת אדם חקוקה בכסא הכבוד, וכשירדו למטה וראו שזאת היא צורתו של יעקב שמצאוהו ישן במקום המקדש, חרה אפם שהוא עוסק בענין גשמי במקום לעסוק בתורה, ויבקשו לשלוח יד ביעקב אבינו ולסכן אותו, מיד "והנה ה' נצב עליו" - הוי"ה דייקא שהוא נוטריקון י'שמחו ה'שמים ו'תגל ה'ארץ, אשר מזה למדנו כי רצונו של הקב"ה שיעסוק האדם בעניני שמים וארץ לייחד הכל לשם ה', ומזה זכה לשמירה שלא יוכלו המלאכים להזיק לו.

להרה"ק מאפטא זי"ע לפרש הפסוק: "ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי", והנה הדברים בלשון קדשו:

"יש לומר כי אותן י"ד שנים שהיה נטמן בבית המדרש של שם ועבר, לא שכב יעקב רק היה לומד ועבד את השי"ת בלימודו, אבל בשינה לא היה יודע שאפשר לעבוד את השי"ת. וכאשר בא אל המקום ההוא וישכב ויחלום וגו', אז ראה יעקב אבינו ע"ה אשר בשינה גם כן יכולת לעבוד את השי"ת. וזהו ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה, פירוש, רואה אנכי היום שיש ה' גם כן בשינה, ויכולים לעבוד את עבודת הקודש בשינה, ואנכי לא ידעתי, פירוש מזה לא ידעתי עד הנה".

"לייחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים"

ויש להוסיף תבלין לפרש לפי זה לשון הכתוב: "והנה ה' נצב עליו", על פי מה שהעיר ה"באר מים חיים" (פרשת עקב) על דבר נפלא:

"ואפשר לי לומר בזה דבר חדש, שלא ראיתי מי שדיבר בזה, והוא כי על פי הרוב ואפשר בכולם, בדברי הרשות וחפצי הגוף החיצוניים מפורש בהם אותיות י"ה, כמו אכילה שתייה הליכה שינה שיח"ה ביא"ה. ונאמר בהם בכוונות הרב ז"ל בכמה מקומות, [אכילה] אכל י"ה, [שתייה] שת י"ה וכדומה. והן בתורה ומצוות אלקינו יתברך מפורש בהם אותיות ו"ה, כמו תורה עבודת קדושה מצוה וכדומה. הלא דבר הוא. כי לכאורה אפשר היה ראוי להיות בהיפוך".

ומבאר שם הענין בזה על פי המבואר בתיקוני זוהר (הקדמה ט), כי השם הוי"ה יוצא מראשי תיבות הפסוק (תהלים צו-יא): "י'שמחו ה'שמים ו'תגל ה'ארץ". נמצא לפי זה כי אותיות י"ה שהן י'שמחו ה'שמים, הן רמז על ענינים

בפירוש במדרש תנחומא (פרשת נשא אות יא) שהקב"ה יושב על כסא כבודו בבית המקדש של מעלה:

"בוא וראה בשעה שאמר הקב"ה למשה שיאמר לישראל שיעשו לו משכן, אמר הקב"ה למשה, משה הרי מקדשי בנוי למעלה שנאמר (ירמיה יז-יב) כסא כבוד מרום מראשון, ושם היכל כמו שנאמר (חבקוק ב-כ) וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ, ושם כסא כבודו בנוי שנאמר (תהלים קג-ט) ה' בשמים הכין כסאו, וכן ישעיה אומר (ישעיה ו-א) יושב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל, ובשביל חיבתכם אני מניח בית המקדש העליון שהוא מתוקן עד שלא נברא העולם, וארד ואשכון ביניכם שנאמר (שמות כט-מה) ושכנתי בתוך בני ישראל, וכתוב (שם כה-ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

נמצא לפי זה כי שני המאמרים שהביא רש"י, מאמר אחד בפרשת ויצא: "ומדרשו שבית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה", ומאמר אחד בפרשת בשלח: "מכון לשבתך, מקדש של מטה מכון כנגד כסא של מעלה", עולים בקנה אחד, כי בית המקדש של מטה מכון כנגד בית המקדש של מעלה, שבתוכו נמצא כסא הכבוד שהקב"ה יושב עליו.

ולפי זה מבואר היטב כי אמנם כן, הסולם עלה מן הארץ במקום בית המקדש של מטה עד לבית המקדש של מעלה המכוון כנגדו, אשר כאמור שם יושב הקב"ה על כסא כבודו, מה שראו מלאכי אלקים את צורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד, שהרי כסא הכבוד נמצא בבית המקדש של מעלה.

בית המקדש של מעלה ירד להיות בית המקדש השלישי

עוד זאת נקדים הקדמה יקרה, חדשה היא בעיני, כי בית המקדש של מעלה עצמו עתיד לרדת מן השמים להיות בית המקדש השלישי בגאולה העתידה. דבר זה למדתי ממה שפירש רש"י (סוכה מה. ד"ה אי נמי): "מקדש העתיד שאנו מצפין, בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים, שנאמר (שמות טו-ז) מקדש ה' כוננו ידיך". וכבר הבאנו מה שפירש רש"י על פסוק זה בשירת הים (שם): "מכון לשבתך פעלת ה', מקדש ה' כוננו ידיך - מקדש של מטה מכון כנגד כסא של מעלה". הרי מבואר כי בית המקדש השלישי הוא שירד לעתיד לבוא בנוי ומשוכלל מן השמים.

מדרש: "מלאכי אלקים" הם שרי אומות העולם, "עולים ויורדים" - מתחילה עולים ובסוף יורדים ונופלים

חידוש גדול: לעתיד לבוא ירד בית המקדש של מעלה כדי להיות חלק בלתי נפרד מבית המקדש השלישי

צורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד שנמצא בבית המקדש של מעלה כי בזכותו יבנה בית המקדש השלישי

שרי מעלה זעמו על יעקב שבזכותו יבנה בית המקדש השלישי שאז יתבטלו יחד עם האומות אשר תחתיהם

ה' ברוחניות, "ועד סוף" הוא החלק השני של השם ו"ה - ו'תגל הארץ שהיא עבודת ה' בעיני ארציות, "שלא ימצא פסול בזרע", כי הן אלו שעוסקים בתורה כל היום, והן אלו שעוסקים למחייתם בעיני העולם הזה, כולם יעבדו את ה' "לייחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלימים".

כסא הכבוד הוא בית המקדש של מעלה

כדרכה של תורה הנדרשת בשבעים פנים, רחש לבי דבר טוב לפענח דברי חכמים וחידותם, מי היו "מלאכי אלקים" אשר אזרו עוז לסכן את יעקב אבינו. זאת ועוד, מדוע התלקחה בקרבם אש הקנאה כשראו שצורתו חקוקה בכסא הכבוד, עד כדי כך שהקב"ה כביכול התייצב עליו לשומרו. עוד ראוי להתבונן מה ראה הקב"ה על ככה לבחור מכל שלושת האבות הקדושים, לחקוק בכסא כבודו רק את צורתו של יעקב אבינו.

כדי לבאר כל זה נקדים להתבונן מה שכתוב כאן בחלומי של יעקב: "ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים". ופירש רש"י: "ומדרשו שבית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה". מבואר מזה כי במחזה של: "והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", ראה יעקב את בית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה. וצריך ביאור איך זה מתאים עם המבואר בגמרא חולין הנ"ל, כי המלאכים שעלו במעלות הסולם ראו את צורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד.

ונראה ליישב ענין זה על פי מה שפירש רש"י על הפסוק בשירת הים (שמות טו-ז): "מכון לשבתך פעלת ה', מקדש של מטה מכון כנגד כסא של מעלה". מבואר מזה שכסא הכבוד נמצא בבית המקדש של מעלה, וכן מבואר

"שיחול שמו עלי מתחילה ועד סוף"

יומתק להבין בזה מה שאמר יעקב בפרשתנו (בראשית כח-כ): "וידר יעקב נדר לאמר, אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך, ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלקים". ופירש רש"י: "והיה ה' לי לאלקים - שיחול שמו עלי מתחילה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרע". וצריך ביאור איפה רמוז כאן שהתפלל שיחול עליו שמו של הקב"ה מתחילה ועד סוף.

אך לפי האמור יש לומר, כי כל זמן ששהה יעקב בבית אביו היה פרוש מכל עניני העולם הזה, כמו שכתוב (שם כה-ז): "ויעקב איש תם יושב אהלים" - יושב בבתי מדרשם של שם ועבר ועוסק בתורת ה' יומם ולילה. אולם כאשר ראה יעקב שנגזר עליו ללכת לבית לבן לעסוק שם בעיני העולם הזה, התפלל לה': "אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך", שאזכה לשמירה בדרך חדשה זו אשר אני הולך לעסוק בעיני העולם הזה.

"ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש", שיתן לי הכח לאכול וללבוש לשם שמים, "ושבתי בשלום אל בית אבי", ופירש רש"י: "שלם מן החטא, שלא אלמד מדרכי לבן". "והיה ה' לי לאלקים", שאזכה לייחד את השם הוי"ה בבחינת יחוד י"ה בו"ה - ישמחו השמים ותגל הארץ, על ידי עבודת ה' בעיני שמים ובעיני ארץ.

מעתה הנה מה טוב ומה נעים להבין מה שפירש רש"י: "והיה ה' לי לאלקים - שיחול שמו עלי מתחילה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרע". כלומר, שאזכה לעבוד את ה' הן בעסק התורה בבית אבי, והן בעסק עיני העולם הזה בבית לבן, ועל ידי זה "יחול שמו עלי מתחילה ועד סוף" - "מתחילה" הוא החלק הראשון של השם י"ה - ישמחו השמים שהיא עבודת

ויורדים בו. אמר לו הקב"ה [ליעקב], עלה אף אתה, אמר לו יעקב, מתיירא אני שמא ארד כשם שירדו אלו. אמר לו הקב"ה, אל תתיירא כשם שאיני יורד מגדולתי, כך לא אתה ולא בניך יורדים מגדולתם, שנאמר והנה ה' נצב עליו".

מבואר מדברי המדרש כי "מלאכי אלהים" שנזכרו בפסוק זה, הם לא מלאכי קודש כמיכאל וגבריאל, אלא שבעים שרי מעלה של שבעים אומות העולם שנקראים "אלהים" מצד היותם מלאכים. ולפי זה מפרש המדרש מה שכתוב: "והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו", שהראה הקב"ה ליעקב את עלייתם ומפלתם של שבעים שרי מעלה.

מעתה הנה מה טוב ומה נעים לפרש את מאמר הגמרא באור חדש (חולין צא:): "והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, תנא עולין ומסתכלין בדיוקנו של מעלה", שרי המלכויות של אומות העולם עלו למעלה במעלות הסולם, וראו צורת אדם חקוקה בכסא הכבוד, "ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה", ונוכחו לדעת כי צורתו של יעקב היא זו שחקוקה למעלה, והבינו מזה כי בית המקדש השלישי שיבנה מבית המקדש של מעלה הוא בזכותו של יעקב.

"בעו לסכנויה", כי השכילו להבין שיעקב יגרום למפלתם בגאולה העתידה, כשיבנה בית המקדש השלישי ויתבטלו כל המלכויות של אומות העולם, אשר אז יפיל הקב"ה תחילה את כל מלאכי מעלה, כמבואר במדרש (תנחומא פרשת בשלח אות יג): "וכן את מוצא שאין הקב"ה נפרע מן האומות לעתיד לבוא עד שנפרע משריהם תחילה, שנאמר (ישעיה כד-כא) והיה ביום ההוא יפקוד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה".

לכן חרה אפם על יעקב וביקשו לסכנו בבחינת (רש"י שמות כב-א): "הבא להורגך השכם להורגו", "מיד והנה ה' נצב עליו" - לשמור עליו שלא יוכלו לפגוע בו. ומעשה אבות סימן לבנים שהקב"ה נצב עלינו בכל הגלויות לשמור עלינו מכל אויבי נפש, עד שנזכה לגאולה השלימה בבנין בית המקדש השלישי במהרה בימינו אמן.

ומבאר האלשיך הקדוש ב"תורת משה" פרשת בחוקותי (ויקרא כו יג ד"ה או יאמר), כי בית המקדש הראשון שהיה בזכות אברהם אבינו, שלטו בו ידי האויבים מצד ישמעאל שיצא מאברהם, וכן בית המקדש השני שהיה בזכות יצחק אבינו, שלטו בו ידי האויבים מצד עשו שיצא מיצחק, אבל בית המקדש השלישי שיהיה בזכות יעקב אבינו שהיתה מטתו שלימה יתקיים לנצח נצחים בלי שום ביטול, ובלשון קדשו:

"כי הנה שלש בתי מקדש הן, בית ראשון ובית שני ובית שלישי, והנה השנים היו מעשה ידי אדם, והנה כתוב אצלנו שהראשון היה בזכות אברהם, והשני בזכות יצחק, והשלישי המקווה בזכות יעקב, ועל כן השנים היו מעשה ידי אדם ולא נתקיימו, כי זה היה לו ישמעאל וזה היה לו עשו, ולכן זה קראו הר וזה שדה, אך השלישי שבזכות יעקב שקראו בית שהוא קיים לעד, ההוא יבוא רוחני מעשה אלקים ולא יטלטלו עוד".

הנה כי כן מטעם זה צורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד, אשר לפי מה שנתבאר יושב הקב"ה על כסא הכבוד בבית המקדש של מעלה, שעתיד לרדת ולהיות שורש לבית המקדש השלישי, כי מאחר שבית המקדש השלישי יבנה ויתקיים לנצח בזכות יעקב אבינו שקראו בית, לכן צורתו חקוקה שם בכסא הכבוד, ללמדנו שבית המקדש השלישי שיתקיים לנצח הוא רק בזכות יעקב.

קדושת בית המקדש של מטה מבית המקדש של מעלה

בדרך זו במסילה נעלה לבאר הטעם שביקשו מלאכי אלקים לסכן את יעקב אבינו, על פי מה שמצינו חידוש נפלא במדרש (שמו"ר לב-ז):

"אתה מוצא שהראה הקב"ה ליעקב שרי כל מלכות ומלכות, שנאמר ויחלום והנה סולם מוצב ארצה, הראה לו כמה אומות, וכמה איפרכין, וכמה שילטונין, עומדים מכל מלכות ומלכות, וכשם שהראה לו אותן עומדים, כך הראה לו אותן נופלין, שנאמר והנה מלאכי אלהים עולים

וכן יש ללמוד יסוד זה ממשנתו הטהורה של ה"ישמח משה" (פרשת תצוה ד"ה כתית למאור) שהאריך לבאר, כי שני בתי המקדשות לא היו אלא בבחינת הכנה, להכין את העולם שיוכל לסבול את קדושת בית המקדש השלישי, ובלשון קדשו:

"כשראתה חכמתו יתברך אשר אין בכך הארץ הגשומה הלזו, לקבל ולסבול נוגה אור קדושת בית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו, אשר כוננה היוצר בגבהי מרומים לייסדו על מכוון הר ציון... לולי הב' מקדשות הראשונות אשר על ידם, ובכח קדושת העבודה מעשה הקרבנות זבח ונסכים, ויתר עבודת הקדש אשר היה שם כמה מאות שנה, קנתה הארץ גם היא כח רוחני ואיכות קדושה נפלאה, עדי תוכל מעתה לסבול קדושת הבית השלישי, מעשה ידי יוצר בית המקדש שלמעלה, המכוון כנגד בית המקדש של מטה, וגדול יהיה כבוד הבית האחרון קיום נצחי ובית עולמים יקרא".

הרי לנו דברים ברורים, כי בית המקדש השלישי הוא: "מעשה ידי יוצר בית המקדש שלמעלה, המכוון כנגד בית המקדש של מטה". ונראה לפרש כוונתו על פי המבואר בספר "משכני עליון" להרמח"ל (הקדמה):

"אבל לעתיד לא די שיהיו דומים, אלא שהבית העליון יתפשט ויגיע למטה. והוא מה שאמרו רבותינו ז"ל שמקדש שלישי הוא מעשה ידיו של מקום, כי לא יעקר הבית העליון ממקומו, רק יתפשט ויגיע למטה, ואז יבנה סביבותיו בנין חומרי כאשר [ראוי] לעולם הזה, ויתחבר בנין בבנין להיות אחד, לא יתפרדו זה מזה".

צורתו של יעקב בבית המקדש של מעלה

מעתה יאירו עינינו להבין הטעם שצורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד, על פי מה ששינו בגמרא (פסחים פח:): "מאי דכתיב (ישעיה ב-ג) והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב וגו', אלקי יעקב ולא אלקי אברהם ויצחק, אלא לא כאברהם שכתוב בו הר... לא כיצחק שכתוב בו שדה... אלא כיעקב שקראו בית".

לעילוי נשמת הגאון הצדיק רשכבה"ג רבינו עובדיה יוסף בן יעקב וגורגיה זצוק"ל
נדבט דר. רפאל ולימור מהדב הי"ו

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com